

DŽ.DŽENTILÉ
(G.Gentile)

Fašizmas

Doktrina. Pagrindinės idėjos.

Kaip ir kiekviena solidi politinė doktrina, fašizmas yra praktika ir teorija; veiksmas, kuriam imanentiška doktrina, ir doktrina, kuri, kildama iš tam tikros istorijos jėgų sistemos, lieka toje sistemoje ir veikia jos viduje. Todėl fašizmo forma atspindi vietos ir laiko atsitiktinumus, o jo idealus turinys išreiškia aukštesniosios istorijos - mąstymo istorijos - tiesą. Kad veiktime pasaulyje dvasingai, kad valia būtų žmogiška, reikia perprasti ir laikiną, pavienę realybę, kurioje tenka veikti, ir nekinamą bei universalią realybę, kuri yra pirmosios realybės būtis ir gyvastis. Kad pažintume žmones, reikia pažinti žmogų, o kad pažintume žmogų, reikia pažinti realybę ir jos dėsnius. Nėra valstybės sampratos, kuri galiausiai nebūtų gyvenimo samprata: filosofija ar intuicija, išskleista loginėje konstrukcijoje idėjų sistema arba sukoncentruota į viziją ar į tikėjimą; tokia samprata, bent jau implicitiškai, visada yra organiška pasaulio koncepcija.

Taip ir daugybė praktinių fašizmo pasireiškimų - partijos organizacija, auklėjimo sistema, drausmė - nėra suprantami, jeigu ignoruojama bendra fašistinė gyvenimo samprata: spiritualistinė samprata. Pasaulis fašizmui nėra paviršutinišku žvilgsniu regimas materialus pasaulis, kuriame žmogus yra pavienis, atskirtas nuo visų kitų individas, pavaldus gamtos dėsniui, per instinktus palenkiančiam gyventi egoistiniais pranykstančiais malonumais. Fašizmo žmogus yra toks individas, kuris yra nacija (nazione) ir tėvynė, moralės įstatymas, kuris per tradiciją ir misiją suvienija individus ir kartas, kuris nuslopina įkalinto ankštame malonumų narve gyvenimo instinktą, kad paklusdamas pareigai, pradėtų aukštesnį laisvą gyvenimą už laiko ir erdvės ribų: gyvenimą, kuriame individas, išsižadėdamas savęs, paaukodamas savo privačius interesus, žūdamas, realizuoja tą grynai dvasinę egzistenciją, kurioje glūdi žmogiškoji vertė.

Taigi fašizmas yra spiritualistinė koncepcija, kilusi iš visuotinės mūsų amžiaus reakcijos prieš išglebusį materialistinį XIX amžiaus pozityvizmą. Fašizmas yra antipozityvistinė, bet pozityvi koncepcija; nei skept-

tiška, nei agnostiška, nei pesimistiška, nei pasyviai optimistiška - skirtingai nuo visų tų (negatyvių) doktrinų, kurioms gyvenimo centras yra anapus žmogaus, galinčio ir privalančio savo laisva valia kurti savo pasaulį. Fašizmas nori aktyvaus, energingai veikiančio žmogaus: nori tokio žmogaus, kuris vyriškai įsisąmonina sunkumus ir yra pasirengęs juos pasitikti. Jis supranta gyvenimą kaip kovą, manydamas, kad žmogui dera išsikovoti tokį gyvenimą, kokio jis yra vertas, o visų pirma - sukurti tokio gyvenimo kūrimo įrankį (fizinį, moralinį, intelektualinį). Tai galioja ir pavieniam individui, ir nacijai, ir žmonijai. Tai sudaro aukštą visų kultūros formų (meno, religijos, mokslo) vertę ir didžiulę auklėjimo svarbą. Todėl esminę vertę turi ir darbas, kuriuo žmogus nugali gamtą ir sukuria žmogiškąjį pasaulį (ekonominį, politinį, moralinį, intelektualinį).

Akivaizdu, kad ši pozityvi gyvenimo samprata yra etinė koncepcija. Ji pritaikoma visai realybei, o ne tik joje dominuojančiai žmogiškajai veiklai. Nėra morališkai neutralių veiksmų; moralinių tikslų tvarkoje viskas pasaulyje turi savo vertę ir iš nieko ta vertė negali būti atimta. Todėl gyvenimas, kaip jį supranta fašistas, yra rimtas, rūstus, religingas: skrydis atsakingų moralinių dvasios galių palaikomame pasaulyje. Fašistas niekina "patogų" gyvenimą.

Fašizmas yra religinė koncepcija, kurioje įsisąmoninamas imanentinis žmogaus ryšys su aukščiausiu įstatymu, su objektyvia Valia, kuri transcenduoja pavienį individą ir paverčia jį sąmoningu dvasinės visuomenės nariu. Tas, kas religinėje fašizmo politikoje mato tik oportunistinius išskaičiavimus, nesuprato, kad fašizmas yra ne tik valdymo, bet taip pat ir mąstymo sistema.

Fašizmas yra istorijos samprata, kuriai žmogus yra tai, kas jis yra, tik kaip dvasinio proceso funkcija, dalyvaudamas jame per šeimą ir socialinę grupę, per naciją ir istoriją, kurioje bendradarbiauja visos nacijos. Todėl tokia didelė tradicijų atmintyje, kalboje, papročiuose, visuomenės gyvenimo normose vertė. Už istorijos ribų žmogus yra niekas. Todėl fašizmas yra prieš visas XVIII amžiaus materialistiškai pagrįstas individualistines abstrakcijas; prieš visas jakobiniškas utopijas ir naujoves. Jis netiki, kad žemėje galima "laimė", kurios trokštama XVIII amžiaus ekonomistų rašiniuose, ir todėl atmeta visas teleologines koncepcijas, kurios teigia, kad tam tikru istorijos laikotarpiu žmonija galutinai susitvarkys. Tai reiškia atitrūkimą nuo istorijos ir gyvenimo, kuris yra nepalaujamas virsmas ir tarpsmas. Politikoje fašizmas nori būti realistinė doktrina; jis siekia praktiškai išspręsti tik tas problemas, kurios pačios iškyla istoriškai ir kurios pačios randa ar pasiūlo savo tinkamą sprendimą. Kad veiktume tarp žmonių, kaip ir gamtoje, reikia įsijungti į tikrovės procesą ir sutelkti veikiančias jėgas.

Būdama prieš individualizmą, fašizmo doktrina yra už valstybę; ir ji yra už individą tiek, kiek jis sutampa su valstybe, kuri yra istoriškai egzistuojančio žmogaus sąmonė ir universali valia. Fašizmo doktrina yra prieš klasikinį liberalizmą, atsiradusį iš reikalo pasipriešinti abso-
liutizmui ir išsėmusį savo istorinę paskirtį, kai valstybė virto tautos są-
mone ir valia. Liberalizmas neigė valstybę pavienio individo interesų
vardan; fašizmas iš naujo teigia valstybę kaip tikrąją individo realybę.
Ir jeigu laisvė turi būti realaus žmogaus, o ne tos abstrakčios mario-
netės, kurią išsigalvoja individualistinis liberalizmas, atributas, tai fa-
šizmas yra už laisvę. Už tą vienintelę laisvę, kuri yra tikras dalykas, už
valstybės ir individo valstybėje laisvę. Todėl, kad fašistui viskas yra val-
stybėje, ir niekas negali būti žmogumi ir dvasia, o tuo labiau, turėti vertę
už valstybės ribų. Šia prasme, fašizmas yra totalitariškas, ir fašistinė
valstybė, visų vertybių sintezė ir vienybė, integruoja, vysto ir stiprina tau-
tos (popolo) gyvenimą.

Ne valstybėje negalimi nei individai, nei grupės (politinės partijos,
asociacijos, sindikatai, klasės). Todėl fašizmas yra prieš socializmą, ku-
ris redukuoja istorijos eigą į klasių kovą ir ignoruoja valstybės vieny-
bę, kuri sulydo klases vienoje ekonominėje ir moralinėje realybėje; jis
taip pat yra prieš klasinį sindikalizmą. Tačiau tas realias reikmes, iš ku-
rių kilo socialistinis ir sindikalistinis sąjūdis, fašizmas pasiruošęs pripa-
žinti, įtraukti į valstybės - tvarkdarės (stato ordinatore) orbitą ir įteisinti
valstybės vienybėje sutaukytų interesų korporatyvinėje sistemoje.

Priklausomai nuo interesų kategorijų, individai skirstomi į klases;
įvairialypėje ekonominėje veikloje, turėdami tuos pačius interesus, su-
daro sindikatus, tačiau visų pirma jie yra valstybė. Valstybė nėra skai-
čius, individų suma, sudaranti tautos daugumą. Ir todėl fašizmas yra
prieš tokia demokratija, kuri prilygina tautą didesniui skaičiui, nuže-
mindama ją iki daugumos lygio; tačiau jis pats yra gryniausia demok-
ratijos forma, jeigu tauta suprantama taip, kaip ją ir reikia suprasti - ko-
kybiškai, o ne kiekybiškai, kaip idėja, kuri yra galingiausia, kadangi yra
pati moraliausia, nuosekliausia ir teisingiausia, kuri realizuojasi tautoje
kaip nedaugelio, netgi Vieno¹ sąmonė ir valia ir kurios ideali tenden-
cija yra realizuotis visų sąmonėje ir valioje. Sąmonėje ir valioje visų tų,
kam gamta ir istorija, etniškumas duoda pagrindų sudaryti naciją tų,
kurie kaip viena sąmonė ir viena valia žengia tuo pačiu kūrimo ir vys-
tymosi keliu. Ne rasė, ne geografiškai apibrėžtas regionas, bet pratę-
sianti save istorijoje giminė (schietta), idėjos suvienytas daugis, yra eg-
zistavimo ir galios valia: savimonė, asmenybė.

Šita aukštesnioji asmenybė tiek yra nacija, kiek ji yra valstybė. Prie-

¹ Vado. - Vert. pastaba.

šingai senai natūralistinei doktrinai, kuri buvo XIX amžiaus tautinių valstybių publicistikos pagrindas, ne nacija sukuria valstybę. Atvirkščiai, naciją sukuria valstybė, kuri tautai, įsisąmoninančiai savo moralinę vienybę, duoda valią, o tuo pačiu ir tikrą egzistavimą (effettiva esistenza). Nacijos teisė į nepriklausomybę kyla ne iš jos literatūrinio ir idealaus savo esaties įsisąmonijimo, ir dar mažiau - iš faktinės padėties, kur ji daugiau ar mažiau nesąmoninga ir inertiška, bet iš aktyvios sąmonės, iš veiksmingos ir pasiruošusios įrodyti savo teisę politinės valios: tai yra iš valstybės, kuri jau yra *in fieri*.² Ir iš tikrųjų, valstybė kaip universali etinė valia yra teisės kūrėja.

Nacija kaip valstybė yra etinė realybė, kuri egzistuoja ir gyvuoja tiek, kiek ji vystosi. Kai ji sustoja, ji miršta. Todėl valstybė yra ne tik autoritetas, kuris valdo individualias valias, duoda joms įstatymo formą ir dvasinio gyvenimo vertę, bet ir jėga, priverčianti skaitytis su ja, pripažinti ir gerbti ją taip pat ir išorėje, ir taip faktais įrodanti visų būtinųjų savo plėtros apibrėžčių universalumą. Todėl valstybė, bent jau virtualiai, yra organizacija ir ekspansija. Ir tik taip ji gali atitikti žmogiškosios valios prigimtį, kuri savo sklaidoje nežino barjerų ir kuri realizuodamasi įrodo, kad yra begalinė.

Fašistinė valstybė, kaip aukščiausia ir galingiausia asmenybės forma, yra jėga, dvasinė jėga. Jėga, kuri sutelkia savyje visas žmogaus moralinio ir intelektualinio gyvenimo formas. Todėl ji negali apsiriboti elementarios tvarkos ir saugos funkcijomis, kaip to norėjo liberalizmas. Ji nėra paprastas mechanizmas, apribojantis vadinamąsias individo laisves. Ji yra vidinė forma ir norma, visos asmenybės disciplina, ji permelkia ir valią, ir intelektą. Jos principas, pagrindinis žmogaus asmenybės, gyvenančios piliečių visuomenėje, įkvėpis, leidžiasi į gelmes ir įsikuria ir veiksmo žmogaus, ir mąstytojo, ir menininko širdyje: tas principas yra sielos siela.

Tad fašizmas yra ne tik įstatymdavys ir institucijų kūrėjas, bet ir auklėtojas bei dvasios gyvenimo žadintojas. Jis nori perdaryti ne tik žmonių gyvenimo formas, bet ir turinį, žmogų, charakterį, tikėjimą. Todėl jis ir nori disciplinos ir autoriteto, kuris įžengia į sielas ir ten tvirtai įsiviešpatauja. Todėl jo ženklas yra liktorių ryšulys (fascio littorio); vienybės, jėgos ir teisingumo simbolis.

Vertė Z. Norkus

Versta iš: Fascismo. Dottrina. Idee Fondamentali // Enciclopedia Italiana. - Milano, 1932. - Vol. 14. - P. 847-848. Verčiant panaudotas Z. Blyno vertimas: Benito Mussolini. Fašizmo doktrina. - Kaunas, 1935.

² gimsta, atsiranda (lot.). - Vert. pastaba.